

ROBERTAS PUKENIS

Vytauto Didžiojo universitetas

TEISĖS VAIDMUO IŠSAUGANT TAUTINĮ TAPATUMĄ GLOBALIZACIJOS SĄLYGOMIS

The Role of Law in the Preservation of National Identity
in the Circumstances of Globalization

SUMMARY

In this article I investigate globalisation and its challenges to small nations. By increased economical administrative cooperation, blocks of nations unite either existing economic zones or create new zones. EU formation and the expansion of NATO block, to certain extent, can be adjusted to the globalization of the new world.

Together with economical interests of states, globalization touches other spheres of the society: national internal policy, education, mass media, the policy of family, migration. The birth rate in families in such big nations as Germany, France, and Italy is small. If numerous Italians, French, Polish, and Russians are worried about constantly decreasing numbers of inhabitants, then no doubt that small nations are in danger of assimilation.

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje norėtysi pasvarstyti apie mažų tautų išlikimą sudėtingame globalizacijos procese, nagrinėjant ne tiek Europos Sąjungos teisinę sistemą, kiek atkreipiant dėmesį į mažų tautų nacionalinį tapatumą. Pamėginkime suvokti, kiek teisė gali prisidėti išsaugant Lietuvos tautinį identitetą XXI a. Europos Sąjungos (ES) kontekste ir koks teisės vaidmuo, puoselėjant nacionalinę kultūrą.

Globalizacija, pajungdama ekonominius tarpvalstybinius interesus, paliečia ir kitas visuomenės sritis: nacionalinę vidaus politiką, švietimą, žiniasklaidą, šeimos politiką, migraciją. Jau dabar Vakarų Europoje vyksta aiškūs demografiniai pokyčiai. Kai kuriuose Prancūzijos miestuose jau gyvena ketvirtadalis islamo išpažinėjų. Islamas yra antroji religija Prancūzijoje, Italijoje, Vokietijoje. Iš kitų valstybių at-

RAKTAŽODŽIAI: tautinis tapatumas, teisė, globalizacija.

KEY WORDS: national identity, law, globalization.

vykę emigrantai padidina gyventojų skaičių, bet ne savos nacijos sąskaita. Ir didelėse tautose, kaip Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje gimstamumas šeimoje yra mažas, neduodantis prieauglio. Jeigu skaitlingiems italams, prancūzams, lenkams, rusams tenka susirūpinti nuolat mažėjančiu gyventojų skaičiumi, tai juo labiau mažoms tautoms gresia asimiliacijos pavojus.

C. Krikščioniškoji kultūra

Ji labiausiai jungia Europos tautas. Istorija lėmė, kad Roma buvo krikščionybės lopšys, o Romos imperija paliko savo antspaūdą architektūroje, mene ir beveik visų tautų kultūroje – krikščioniškąjį humanizmą. Čia susiformavo krikščioniškoji kultūra, miestai pasipuošė gražiausiomis katedromis, bazilikomis. Sunku įsivaizduoti Europą be krikščionybės. Tai, anot Žako Mariteno, – ta religija, kuri moko atleisti, yra tolerantiškiausia, kurios įsteigėjas Jėzus Kristus yra pilnutinio humanizmo pradininkas. Todėl apgailėtina ir apmaudu, kai politikai, dar laikantys save krikščionimis, nepajėgia įvertinti krikščionybės esmės ir nesugeba dalyvauti tarpreliginiame dialoge. Europos gyventojai atidaro pagalbos vartus pabėgėliams iš tolimų kraštų, kad jie čia gyvendami galėtų savo būdu garbinti Dievą, nes bet kuri religija atsiremia į tą patį pasaulio Viešpatį. Bet kodėl mūsų politikai nepareikalauja kai kurių Afrikos ar Azijos valstybių vadovų, kad krikščionys jų kraštuose galėtų nevaržomai statyti bažnyčias? Kiekvienas krikščionis gerbia ten gyvenančiųjų papročius, kultūrą ir nediktuoja šeiminiškams sąlygų. O mūsų Europa tarsi demonstruoja paranojines apraiškas, kaip nutiko Pietų Italijos mokyklose nukabinus kryžius, baiminantis neva įžeisti kitą tikintį arba netikintį. Kuo krikščioniškas tikėjimas nusikalto čia svetingai priimtiems kitataučiams ir kito tikėjimo žmonėms,

kad jie reikalauja, moko ir įsakinėja, kaip keisti tradicijas?

ES tautų susijungimas į vieną šeimą, jos suklestėjimas ir mūsų bendros erdvės apsaugojimas nuo pavojų priklauso nuo to, ar išsaugos nauja politikų karta, pajėgi suprasti ir spręsti problemas, kaip savo metu Prancūzijoje darė Robertas Šumanas, Anglijoje – Winstonas Čerčilis, Vokietijoje – Konradas Adenaueris, Italijoje Alcide De Gasperi. Kiekvienas save gerbiantis europietis krikščioniškojo paveldo išsaugojimą ir puoselėjimą turėtų laikyti garbe ir pareiga. Tikėjimas bendru gėriu, tautinių tradicijų puoselėjimas ir žmogaus dvasingumas sujungs tautas dvasiniais saitais, leis joms bendrauti ir suprasti viena kitą konkurencijos sąlygomis. Nebijokime ištarti žodžio „religija“, kaip šventos žmogaus pareigos Dievui ir Tėvynei. Dažnai tenka prisiminti Jono Pauliaus II mokymą: Europa privalo sugrįžti prie krikščioniškų tradicijų, prie savo versmių, kad to skirtingo ir dažnokai prieštaringo kontinento žmonės jaustų bendrą dvasią, istoriją, norėtų drauge saugotis nuo bendrų pavojų ir kurtų gražią, saugią ateitį. Todėl Apaštalų Sostas bando išvystyti tarpreliginį dialogą, puoselėja gyvenimą bei toleranciją, žmogaus teisių gerbimą. Be abejo, šalia teisių turi būti ir įstatymų laikymasis, pareigų atlikimas tai valstybei, kurioje gyvena. Taip suprantama Jono Pauliaus II, kuris tiek daug yra nusipelnęs Europos vienybei, kuriama meilės civilizacija.¹⁷

Mes, visi krikščionys, bandysime atkreipti ES architektų dėmesį, kad tinkamai įvertintų krikščioniškąjį paveldą, o jaunimas suvoktų, kur yra tikroji laisvės ir pažangos ideologija, išpildanti žmogaus viltis ir padedanti kurti žemėje pilnutinį humanizmą. Krikščionybė per du tūkstančius metų įgijo patirties ir bendrų Europos tautų bruožų: tradicijų,

kultūros, šeimos papročių, tų pačių dvasinių vertybių... Tai ir yra pagrindas dvasiniam Europos tautų sujungimui.

Priklausymo Europos Sąjungai jausmas įsitvirtins po truputį, matant realius pasiekimus ir sėkmę. Jau yra simbolių, atspindinčių bendrą Europos tapatybę. Geriausiai žinomi simboliai yra bendroji valiuta, ES vėliava ir himnas.

3. HIMNAS TAUTAI

Lietuvos Respublikos Konstitucijos įžanga skamba lyg himnas tautai:

„Lietuvių tauta – prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę, jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę, išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius, ikūnydama prigimtinę žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę, siekdama atviro, teisingo, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją.“¹⁸

Lietuvių tauta jau XVI a. pasižymėjo kaip teisinė valstybė. 1529 m. Vilniuje bajorų parlamentas patvirtino Lietuvos valstybės įstatymų kodeksą – Lietuvos statutą, kuris pasirodė anksčiau už Rusijos ir Lenkijos teisynus, todėl buvo plačiai naudojamas.¹⁹

Lietuva garsėja tolerancija kitoms religijoms ir tautoms. Lietuviai priglaudė sentikius, kai caras pradėjo juos persekioti. Vilniaus Universitete, 1579 m. įsteigtame jėzuitų, mokėsi įvairių tautų studentai. Vilnius buvo trečioji žydų Je-

ruzalė (mes juk negalėjome sustabdyti vokiečių pradėto karo ir žudynių, – labai smerkiame holokausto vykdytojus)... Te pasilieka visada jaukūs namai pirmiausia tiems, kurie čia gyvena nuo žilos senovės. Lietuvos Respublikos Konstitucija šiandien užtikrina žmogaus teises asmenims, priklausantiems tautinėms ir religinėms mažumoms, jie turi teisę ugdyti nacionalinę kultūrą: mokyti gimtosios kalbos, puoselėti papročius ir praktikuoti savo religijas.

1991 m. Įstatymo dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių 12 str. skelbia: „Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys turi Lietuvos Respublikos teritorijoje įstatymo galią.“ Suvokiama, kad kiekviena teisinė valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus, negali laužyti tų sutarčių be pagrindo. Tai mes tuo labiau negalime suardyti teisinės bazės, kuri mums leidžia dalyvauti ES gyvenime ir veikloje.

1995 m. Lietuvai pasirašius Asociacijos sutartį su ES, buvo pakeista apie 1000 įstatymų visoje nacionalinėje teisinėje sistemoje. (Lietuva panaikino mirties bausmę, palengvins užsieniečiams galimybę įsigyti žemės). Prieš įstojant į ES visa Lietuvos teisinė sistema buvo peržiūrėta ir

pritaikyta prie ES teisinių normų (žinoma, dar yra techniškai spęstinių dalykų, bet niekas nepaneigs tautos užsibrėžto kelio priklausyti ES). Todėl savo valia prisiėmus ES teisinės nuostatas, negalima jų atmesti, nebent kenktų nacionaliniams interesams. Tačiau vyksta Europos Parlamento posėdžiai bei komisijų darbas, tuomet suderinami visų interesai. Nežiūrint to, kad ES teisė turi pirmenybę, nukentėjus piliečio ar valstybės gėriui nacionalinė valdžia paprastai apgina savo interesus. Tarkime, prancūzų nacionalinio radijo redakcijos įsaku nustatyta: pusė visų transliuojamų dainų privalo būti prancūziškos, kita dalis – gali būti ir užsienietiškos.

„Ir priešingai, reikia labai griežtų „saugiklių“, apribojant žemės pardavimą draustiniuose, prie ežerų, jūros. Tarkim, Latvija be jokių skrupulų jau seniai atvėrė žemės rinką užsieniečiams ir pajuto jų siekius susipirkti vien pajūrio žemę aplink Jūrmalą. Beje, ir kitos šalys, net ir dabartinės ES narės, ypač saugo, laisvai nepaleidžia į rinką poilsio zonų žemės.“²⁰

Šiandien kai kurių Lietuvos kairiujų politikų linija yra nukreipta kenkti pačiai tautai. Pasigirsta daug kritinių balsų Seimo atžvilgiu: Seimas pakeitė Lietuvos Konstitucijos 119 straipsnį, reglamentuojantį piliečių dalyvavimą vietos savivaldoje ir valdyme. Konstitucijoje greta žodžio „piliečiai“ atsirado prierašas „ir kiti nuolatiniai administracinio vieneto gyventojai“. Pagal Konstituciją tik piliečiai gali rinkti ir tik piliečiai gali būti renkami į Savivaldybių tarybas. Pagal komunistinį scenarijų, pakeitus Konstitucijos straipsnį, gali būti išrinkti ir ne piliečiai. O pilietybės nenorėjo priimti žmonės, daugiausiai nusiteikę prieš

Lietuvos valstybę. Ir štai tokie gyventojai leidžiami į valstybės institucijas! Vieni nemoka lietuvių kalbos, kiti buvę autonomininkai. Šito scenarijaus autoriai aiškina, neva taip liepia ES Tarybos direktyvos (94/80/Eb). Tačiau ES direktyva leidžia, pvz. vokiečiui, gyvenančiam Prancūzijoje, dalyvauti rinkimuose. Tai visiškai logiška – jis yra Vokietijos pilietis, turi teises ir pareigas. O pas mus neturėdamas pilietybės jis yra svetimas žmogus, dažniausiai trečios valstybės pilietis, be teisių ir pareigų Lietuvai. Ir jam nėra jokios prasmės siekti pilietybės, nes be jos gali dalyvauti net rinkimuose. Ko gero, greitai nutiks, kad tokie Lietuvos nekenčiantys asmenys, svetimi žmonės galės būti išrinkti į Seimą. Apie tai kalbėti trūksta žodžių, nėra jokios teisinės logikos. Vadinasi, nacionaliniai politikai gali tas pačias ES normas pritaikyti taip, kaip jie nori, – arba kenkti, arba padėti savo krašto žmonėms. Visa tai prašosi piliečių ir pažangių partijų aktyvaus budrumo.

Toliau vykstant Europos valstybių suartėjimui, bendroji ES teisė lieka ypatingai jautri nacionalinio paveldo ir tautinio tapatumo išsaugojimui. Teišlieka ir autonomija kiekvienos valstybės nacionalinei teisei.

Šia tema tarsi apibendrintą programą pateikė apaštališkais Nuncijus Arkivyskupas Peter Stephan Zurbriggen, kalbėdamas Kaune VDU, 2006 m. lapkričio 10 d. pradedant konferenciją *Tautinio tapatumo išsaugojimas ES*: „Trumpi mano paminėti akcentai apie Lietuvos dvasinį ir kultūrinį paveldą išryškina ir tuo pačiu metu sudaro tautinio tapatumo pagrindą. Tikiuosi, kad lietuviai sugebės išsaugoti ir globoti savo tautinį tapatumą, ne-

siduos suklaudinami indiferentizmo ar reliatyvizmo ir netaps priklausomi nuo konformizmo, kuris Europos lygmenyje viską ir visus suniveliuoja, stengiasi primesti socialinio elgesio normas, aiškiai kontrastuojančias dvasinei kultūrinei tradicijai, kurią Europa paliko kaip didelę, gražią ir pavyzdinę“, – kalbėjo Nuncijus.

Tuo tarpu Lietuva visą laiką gręžėsi į Vakarų kultūrą. Anot A. Maceinos, „praeitis susiklosto tautoje kaip testamentinis palikimas, vis iš naujo perteikiamas ateinančioms kartoms, kurios jį papildė savo įnašu, taip kad tradicija virsta nepertraukiama kultūrinio tautos lobio kūryba... Žmogaus istorija yra jo

tėvynės istorija. Aš negaliu turėti savos asmeninės istorijos, kuri nebūtų išraiška mano tėvynės istorijos.“²¹ Kaip nuostabiai šie žodžiai tinka, apibūdinant ir tautinį tapatumą, kuris susiklosto per istorijos dvelksmą. O žmogus, norėdamas išsaugoti save ir tėviškę, imasi konkrečių gyvenamojo meto uždavinių sprendimo, kad įamžintų savo likimą.

Lietuva yra teisinė, demokratinė ir krikščioniškos kultūros valstybė, kuri savo kultūra, istorija seniai priklausė Vakarų Europai, o dabar jau apibrėžtais teisiniais saitais priklauso ir ES. Ir visada siekia išlaikyti gerus santykius su savo rytiniais kaimynais.

4. EUROSKEPTICIZMAS

XX a. pabaigoje sustiprėję nacionaliniai judėjimai ardė globalizacijos padarinius. Taip gimė naujos nepriklausomos valstybės, pvz., iš Sovietų Sąjungos susikūrė 15 atskirų respublikų, o iš Jugoslavijos – atskiros 6 valstybės. Netgi Juodkalnija, turinti pusę milijono gyventojų, per referendumą pasisakė už atskyrimą nuo Belgrado. Čekoslovakija irgi skilo į dvi: Čekiją ir Slovakiją. Baskų judėjimas siekia atsiskirti nuo ispanų tautos. Šiaurės Airijos konfliktas iš esmės nacionalinio pobūdžio, siekiantis, kad Belfastas priklausytų Airijos respublikai. Tiesa, po Berlyno sienos sugriovimo 1989 m. konfliktų ašis iš Rytų – Vakarų persigrupavo Šiaurės – Pietų kryptimi. Taigi nesiskaityti su nacionaliniais judėjimais yra pavojinga.

Šiandien pasaulyje vyrauja dvi tendencijos: globalizacijos ir antiglobalizacijos. Yra nemažai euroskeptikų, kurie kuria priešišką Europos vienybei. Ir šių

naujų disidentų gretos vis gausėja. Jie atkakliai ir skaudžiai prisimena Sovietų sąjungos patirtį, tad negali pakęsti bet kokios Sąjungos. Garsus lietuvių žurnalistas V. Bražėnas Tautos fronto diskusijų pranešime teigia: „Tėvynės išdavystės klausimas galioja ir tiems Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie nesipriešindami tyliai eina į regioninį ES globalistų vergų gardą, anot V. Bukovskio, kaip sovietinę tautas naikinančią Sąjungą.“²² Buvęs disidentas V. Bukovskis ryžtingai ragina: „Kuo greičiau pabaigsime su ES, tuo geriau. Kuo greičiau ji žlugs, tuo mažiau žalos padarys mums ir kitoms valstybėms.“ Buvęs sovietų disidentas išpėja apie artėjančią Europos Sąjungos diktato grėsmę: „Kai žiūri į visą ES veiklą, apvainikuotą 80 000 puslapių reglamentų teksto, ji primena Gosplaną.“²³

Iš visų pagrindinių priežasčių, kurios ardo vienybę, yra kai kurių ES politikų primesta keista moralinė samprata, iš-

krypimų įteisinimas, prigimtinės teisės išskraipymas.

Ir kiekviena valstybė vis labiau atsiskaito suvereniteto ES naudai. ES institucijų vykdoma politika sukelia didelį įtarumą, nepasitenkinimą ir pagrįstą baimę dėl suvereniteto praradimo pasekmių. Paprastam piliečiui dažnai sunku atskirti, kada Europos Parlamento direktyvos yra įpareigojančios, kada – tik patariančios. Tuo tarpu kai kurie savi politikai daro, kaip jiems patogiau ar geriau. Tai rimtas priekaištas Europos Parlamentui, kuris yra renkamas pagal proporcinio atstovavimo rinkimų sistemą ir neįkūnija tikrojo tautos atstovavimo. V. Bukovskis palygino Europos Parlamento darbą su Aukščiausiosios Tarybos vaidmeniu Sąjungos laikais.²⁴

Kai kas niekina ES valdžios viršūnes, kad iki šiol nesugebėjo suformuluoti bendros ES politikos Rusijos atžvilgiu. Šios trys priežastys beveik visose ES narėse kelia didesnę ar mažesnę nepasitenkinimą kai kuriuose nacionaliniuose sluoksniuose. Abejojama, ar ES tikrai gins mažas tautas, ar neįvyks išdavystė. Juk įvykiai Taline parodė, kad Maskva išbandė Vakarus – kiek jie vieningi, ar sugebės apsaugoti Baltijos valstybes, esančias taip vadinamo „artimo užsienio“ geopolitinėje sferoje nuo naujos okupacijos? ES neturi vieningos politikos Rusijos atžvilgiu. Verta pacituoti Lietuvos europarlamentaro, prof. V. Landsbergio žodžius: „Tai dar vienas ženklas, kad ES neturi savo europietiškos politikos Rusijos atžvilgiu. Ką turime ir vykdomė, yra rusiška Europos politika Rusijos atžvilgiu. Vadovų pataikavimas – tai blogiausia paslauga Rusijai, jeigu kas nors dar nori tikėti, kad Rusija galėtų tapti europietiška

šalimi greičiau negu Europa taps nedemokratinės Rusijos politiniu priedu. Nuolat kalbame apie vieningą Europos energijos strategiją, bet užmerkiame akis, kad Rusija to neleis, ir jau turi savo Trojos arklių Europos viduryje. Šrioderininkai ir kiti, sergantys politine katarakta, ir toliau tęs vieningos Europos destrukciją.“²⁵ Tiek tautos, tiek žmonės laukia moralios politikos. Ir visi milijonai pritaria šiai minčiai, kad „paskutinę drąsiją Rusijos žurnalistę užmušė ir konformistinė Europa“²⁶.

Prisiminkime, kas vyko praėjusią žiemą Latvijos ir Lietuvos pasienyje, kokios buvo sunkvežimių eilės prie muitinės punkto. Lietuvos vyriausybinuose sluoksniuose vertinama, kad šiuo atveju Latvija, uždariusi sieną su Lietuva ir vykdanči koordinuotą politiką su Rusija, galėtų būti traktuojama veikiau kaip NVS nei ES erdvės atstovė. ES viduje negali būti eilių prie sienos, o Rusija, pasinaudodama Latvija, kuria analogų neturintį atvejį.²⁷

Rusija, remdamasi tarp Sąjungos narių egzistuojančiais skirtumais, dalija Europą į „senąsias“ ir „naujasias“ nares, atitinkamai veikdama jas savo taktika. Nors tai – Donaldso Rumsfeldo įvestos sąvokos, atsižvelgiant į šalių santykius su JAV, bet V. Putinas sugebėjo pasinaudoti Prancūzijos ir Vokietijos ambicijomis, kad suskaldytų Europą, išpraustų pleištą tarp senųjų ir naujųjų narių. Europos šalims sutarus dėl vieningos politikos Rusijos atžvilgiu, iniciatyvą vėl perimtų Europa, kadangi ji yra ekonomiškai galingesnė už Rusijos Federacinę Respubliką.

Graikija ir Kipras vadinami „Trojos arkliais“, nes dažniausiai palaiko Rusiją. Vokietija, Prancūzija, Italija ir Ispanija

vysto savo strateginį bendradarbiavimą su Rusija, neatsižvelgdamos į bendrus ES užsienio politikos principus.

Austrija, Belgija, Suomija, Slovakija, Portugalija ir dar penkios šalys yra priskiriamos „draugiškų pragmatikų“ grupei. Jų santykiai su Rusija nėra tokie artimi kaip „strateginių partnerių“, tačiau pakankamai platūs ir pirmiausia turi ekonominių motyvų.

Čekija, Latvija, Danija, Šveicarija ir Didžioji Britanija yra priskirtos „susilaukančių pragmatikų“ grupei. Šios valstybės, nors ir domisi glaudžiais ekonominiiais santykiais su Rusija, dažnai kritikuoja ją už pažeidžiamas žmogaus teises ir demokratijos principų stoką.

Galiausiai Lenkija ir Lietuva yra pavadintos griežtos linijos šalininkėmis,

kurių santykiai su Rusija yra „atvirai priešiški“²⁸.

Tik iš kelių paminėtų faktų bei išvalgų matyti, kad ES vienybė yra išorinė, formali arba daug kur labai trapi. Milijonai mažų tautų piliečių gali nusivilti, kad ES nesugeba sudaryti vieningos politikos tiek Rusijos, tiek JAV atžvilgiu.

Nežiūrint esamų skirtumų ir trūkumų, privalome sujungti jėgas ir tobulinti Europą, pastatyti ją ant tvirto idėjinio pamato. O jeigu vienas traukia į dešinę, kitas į kairę, trečias į viršų, – plėšome Europą, nesuvokdami, kas jos laukia, jei ji bus silpna. Reikia sujungti krikščioniškas jėgas, kad ES suteiktume žavesį ir atsinaujinimą, politinį budrumą ir vienybę.

5. REALUS PAVOJUS AR ĮSIVAIZDAVIMAS?

Ar ES bus stipri, iš dalies priklausys nuo to, kaip ji sugebės paveikti Rusijos politiką ir ypač visos rusų tautos psichologiją. Ar pakankamai bus ginami interesai valstybių, esančių nepatogioje geopolitinėje situacijoje? Ar ES sieks vienybės ir bus pasiryžusi geriau nukentėti ekonomiškai, bet neišduoti prisiimtų įsipareigojimų?

Per visą nepriklausomos Lietuvos laikotarpį (1990–2007m.) neišnyko pagrįsta baimė dėl Rusijos politinio suaktyvėjimo. Štai tik keletas minčių iš tuometinio Seimo Nacionalinio Saugumo ir Gynybos Komiteto pirmininko Algirdo Katkaus kalbos: „Tik labai naivus žmogus gali manyti, jog Rusija nutraukė savo žvalgybinę veiklą Baltijos valstybėse. Rusų žvalgai – vieni geriausiai paruoš-

tų pasaulyje. Maskva, beje, plėš savo slaptąją veiklą ir ateityje, ypač dabar, kai Vakarai pareiškė, jog Lietuva po kelerių metų gali tapti NATO nare.“²⁹

Rusijos šnipinėjimo, bandant gauti politines ir karines JAV paslaptis, masas pasiekė tokį lygį, kokio nebuvo nuo Šaltojo karo pabaigos.³⁰

„Kai kurios valstybės“ Lietuvoje kariauja informacinį karą. Didžiausią nerimą esą kelia tiesioginės finansinės įtakos iš užsienio į Lietuvos politiką. Visi šie procesai yra „didelis rūpestis“ ir pavojus Lietuvos valstybei. Su juo turi kovoti ne tik VSD, bet ir kitos valstybės institucijos, turi susitelkti visa šalies politinė sistema.“³¹ Dėl to dažnai valstybės vadovo ar kai kurių parlamentarų veiksmai kelia nerimą ar net sąmyšį, nes ne-

žinia, kam jie tarnauja? Garsus disidentas Antanas Terleckas kreipėsi į tautą dėl neaiškios prezidento pozicijos: „Dabartinio Lietuvos Respublikos Prezidento abejingas požiūris į valstybėje viešpataujantį politinį, ekonominį ir teisinį chaosą, atvirą valstybės išdavystę buvo iš anksto suplanuotas.“³²

Ne vienas Baltijos tautų politikas ar intelektualas jaučia (gal tik ne vienodai intensyviai) nerimą dėl grėsmingos situacijos. Pvz., Latvijos Respublikos prezidentė V. Vykė-Freiberga, duodama interviu vienam populiariam Vokietijos dienraščiui, pareiškė, kad jai „kelia didelį nerimą Rusijos nestabilumas.“ Latvijos vadovė taip pat akcentavo, jog „Rusija kelia rimtą pavojų Latvijos nepriklausomybei ir naujos okupacijos galimybė labai reali.“³³

Dalies Rusijos politikų noras išlaikyti įtaką „artimajame užsienyje“ yra reiškiamas garsiai. Būtina pabrėžti tai, jog rusų tautos savimonėje stiprios valstybės idėja vaidina išskirtinį vaidmenį, t.y., nuolat akcentuojama ypatinga rusiška kultūrinė specifika (priešinga Vakarų liberaliajai demokratijai) ir tautos civilizacinė galia. Šis kultūrinis-mesianistinis imperatyvas formuoja suvokimą, jog dabartinis Rusijos galios nuosmukis yra tik laikinas reiškinys, o Rusijos kaip supervalstybės restauracija turi prasidėti nuo politinės įtakos atstatymo „artimojo užsienio“ valstybėse. Rusija niekada neatsisakė pretenzijų vadovauti pasauliui, o tai reiškia pasiruošimą energetiniam, diplomatiniam, o gal ir karštajam konfliktui, kad vėl, bent iš dalies, atgautų prarastas pozicijas, t.y. valstybes.

Todėl po Sovietų Sąjungos sugriuvimo

Maskvoje vyrauja karinė įtampa ir kovinės rikiuotės perginklavimas.

Šiandien Rusija per trumpą laikotarpį jau yra pasiekusi žymių laimėjimų. 2001 06 15 Maskvai pavyko sukurti saugumo, ekonominio ir karinio bendradarbiavimo sistemą, kuri žinoma Šanchajaus Bendradarbiavimo Organizacijos (ŠBO) vardu. Rusija privertė į šią organizaciją sugrįžti Uzbekistaną, kuris anksčiau pretendavo į strateginę partnerystę su JAV. Rusija beveik sugriovė GUUAM'ą (Gruzijos, Ukrainos, Uzbekistano, Armėnijos ir Moldovos organizaciją), kuri buvo alternatyva NVS (be Rusijos dalyvavimo). Galiausiai Rusijai buvo pavykę padidinti savo įtaką Ukrainoje ir vos neįtikinti, kad idėja sukurti bendrą ekonominę erdvę yra naudinga.

Labai taikliai publicistas L. Kasčiūnas apibendrina: „Pastaraisiais metais suintensyvėjo Rusijos kapitalo (kuris yra valstybinis arba bent jau valstybės kontroliuojamas) invazija į Vidurio Europos ir posovietinių valstybių strategines ekonomikos šakas (energetiką, telekomunikacijas, transportą ir t.t.) ir jų objektus.“³⁴ Jeigu skverbiamesi kapitalu, tai siekiama formuoti ir visuomeninę nuomonę. Labiausiai kontroliuojama žiniasklaida, tiek žurnalistikos studijų programos, tiek asmenų parinkimas. Prisiminkime, tarybiniais laikais ne kiekvienas galėjo studijuoti žurnalistiką. Todėl žiniasklaidos atstovai dažniausiai puola tikrus nepriklausomybės lyderius, užmerkdami akis prieš svarbiausias problemas. Eiliniams skaitytojams sudrumsčiama sąmonė ir jie dažnai nežino kuo tikėti.

Šiandien naujos, tokios kaip 1940 m., tiesioginės agresijos nereikėtų tikėtis,

nes yra kitų stipriau veikiančių priemonių ir būdų, kad ir sustiprinti ekonominę, o paskui ir politinę įtaką Baltijos šalyse, – tai daroma kuo skubiausiai. Likviduojant patriotiškai nusiteikusius politikus ar tautos ideologus, stiprinant neigiamą žiniasklaidos įtaką ir ypač užsipuolant Katalikų Bažnyčią, „prakišant“ savus politikus į parlamentus ir vyriausybes, suskaldant Baltijos šalių vienybę. Skatinant emigraciją į Vakarų, ekonomikoje greitai susidarys vakuumas, kurį reikės užpildyti darbininkais iš Baltarusijos ar Rusijos. Taigi padidė-

jo pavojus prarasti suverenitetą. Telieta budėti ir sutelkti jėgas, kad tautos tragedija nebesikartotų. Tai priklausys ir nuo to, kaip valstybės politikai sugebės paveikti ES elito nuomonę.

Naujoms valstybėms įstojus į NATO ir į Europos Sąjungą, sustiprėjo jų saugumas, sienų kontrolė, padidėjo investicijos ir pagyvėjo visų valstybių ekonominė raida. Šalia ekonominio ir karinio potencialo puoselėjimo bei tautų kultūros paveldo, nacionalinio tapatumo išsaugojimas yra tarsi ES sėkmės sąlyga.

IŠVADOS

Neįmanoma globalinių problemų apžvelgti kelių puslapių rėmuose. Tačiau nors ir trumpai pateikta analizė leidžia daryti kai kurias išvadas.

ES išaugo į milžinišką erdvę, apglėbiančią beveik visą Europą. Baltijos valstybėms nebuvo ir nėra kito kelio, kaip tik ES, kuri sudaryta demokratiniais būdais, siekiant tautų suklestėjimo. Nežiūrint pasitaikančio skirtingo požiūrio užsienio politikoje, valstybių narių vadovai, spręsdami saugumo problemas suartėja, ypač pasikeitus lyderiams (pvz. Prancūzijos, Vokietijos). Vidaus politikoje jau nužengtas didelis reformų, nacionalinės teisės reformavimo kelias, suteikiantis žmonėms ekonominio pagyvėjimo ir net suklestėjimo.

Globalizacija šalia teigiamų poslinkių turi ir neigiamų pasekmių, tačiau jos yra mažesnės už pasisakančias prieš ES jungtį. Kas bando kovoti su globalizacija, tas veltui bando paveikti vėjo malūną. Nereikia keikti ES, reikia ją tobulinti

ir sudvasinti. O svarbiausia, surasti ir pažinti visa, kas vienija žmones ir jungia tautas dvasiškai bei kultūriškai. Šiandieninės Europos lyderiai, bijantys ES Konstitucijoje paminėti krikščioniško paveldo išsaugojimą, pasmerkia ES iširimui, susvetimėjimui. O tikėjimo vizijoje ES galėtų tapti tautų mozaika.

ES architektai privalo pasimokyti iš istorijos klaidų, išgirsti buvusių disidentų šauksmą, kad niekada neišduotų mažųjų tautų, nes paskui ir patys sumokės didelę kainą. Tad kuo skubiausiai privalo būti pateiktas vieningas veikimo planas, tiek bendradarbiaujant su Rusija, tiek su JAV.

JAV negali būti Europai konkurentas ekonomikoje ar skydo dengėjas pavojaus metu, bet visada privalo būti traktuojamas kaip ištikimas sąjungininkas ir partneris.

Nežiūrint Rusijos ekspansijos ir toliau tebūnie vystomas dialogas tarp ES ir rusų tautos įvairiausiomis bendravi-

mo formomis, kurios praturtina bendrąjį žmonijos kultūros paveldą, švelnina įtampą ir suranda daug sąlyčio taškų.

Tik stipri ES galės išskleisti vientisą žemėlapiį nuo Skandinavijos iki Viduržemio jūros, neapsiribojant Lietuvos rytine siena, bet kada nors suvienijant ir visas krikščioniškas slavų tautas. Tam reikia stiprių institutų, kurie pajėgtų atlikti išsamią visų Rusijos poslinkių analizę. Jau šiandien yra aišku, kad Rusijoje laimi Euro-Azijos judėjimas, kaip atsvara europietiškomis vertybėms. Ir Maskva oficialiai gerinanti santykius su ES, vis labiau nutolsta į Azijos glūdumas. Jau aiški prasidėjusi įtampa tarp vienos globalizacijos formos (ES) ir kitos (ŠBO), kuri jungia Pekino – Minsko ašį. Tai – iššūkis ES būti stipriai, vieninamai ir organizuotai.

Šalia jungties iš centro – Briuselio, dar turi sustiprėti regioninis bendradarbiavimas, o mums ypač aktuali ir gyvybiškai svarbi yra Estijos, Latvijos ir Lietuvos federacinė linkmė.

Nedidelių valstybių tautos išlikimo strategijoje turi būti išvystyti visi teigiami faktoriai, nuslopinti neigiami, kad būtų apginti valstybiniai interesai, tautos „būti ar nebūti“ dilema išspręsta pergalingai ne tik diskusijose, bet ir teisinėje bazėje, darančioje įtaką tautos tapatumui, žmogaus nacionaliniam identitetui. Tautinis tapatumas geriausiai išsiskleidžia, kai žmogus supranta tautai kylančius pavojus, kai atgyja jo mentalitetas ir jis ima klausti, kas aš ir kur einu.

Lietuvos vyriausybė privalo numatyti pavojus bei rizikas ES rėmų galimybėse, peržiūrėti emigracinius įstatymus,

kad laiku užkirstų kelią nelegalių asmenų skverbimuisi į Lietuvą.

Demokratinės valstybės gyvenime teisės vaidmuo, kaip Romos imperijos laikais, – yra šventas.

Gaila, kad lietuvių tautai išnykimo grėsmė kyla dėl jos demografinės krizės ir iš dalies dėl nutautėjusio mentaliteto. Jeigu paukščiai yra įrašomi į Raudonąją knygą, kad neišnyktų, tai tuo labiau valstybių politikai privalo vykdyti mažųjų tautų nacionalinio identiteto išsaugojimo politiką. Tam labai reikalingos konferencijos, diskusijos, Kultūros ministerijos projektų vykdymas apie kalbą ir lietuvių identitetą globalizacijos sąlygomis, lietuvių literatūrą šio identiteto išsaugojimo procese, krikščioniškąją kultūrą ir lietuvių tautinį identitetą globalizacijos procese.

Vyriausybės ir Bažnyčios pareiga yra budėti, kad nebūtų varžomos žmogaus teisės. Apie santuoką su kito tikėjimo asmeniu tegalioja kanoninis požiūris, kuris turi galias ir humaniškas tradicijas. Bet kurioje demokratinėje valstybėje negali būti įstatymų ar nuorodų, nukreiptų prieš tautinės mažumos religiją šeimos kontekste.

O Lietuva – kryžkelėje Rytų ir Vakarų visada bus įdomi, graži ir patraukli kitoms tautoms, jei puoselės tradicijas ir vertybes, kurias paveldėjo iš karaliaus Mindaugo ir Vytauto Didžiojo laikų. Anot A. Maceinos, „istorinė praeitis yra tik tada, kai ji buvo kaip praėjusi, vadinasi, kai ji yra praeitis ir dabartis kartu. Praeitis įtaigoja dabartį ir šia savo įtaiga yra dabartinė.“³⁵ Lietuva, atlikusi istorinę misiją viduramžiais, privalo atsibusti ir sukurti gražią ateitį.

Kiekvieno doro europiečio gyvenimo uždavinys – sukurti galingą, vieningą ir krikščionišką Europos Sąjungą be komunistinio, be nacizmo, be karų, amžinoje

tautų santarvėje. Tik vieninga Europa gali būti skydu laisvoms tautoms ir laimingais namais įvairiausių rasių, pažiūrų žmonėms.

Literatūra ir nuorodos

- ¹⁷ G. Petrilli. Le radici comuni cristiane della fede nello spirito europeo //Pontifical Lateran University, Catholic University of Lublin // The Common Christian Roots of the European Nations. An International Colloquium in the Vatican, Florence, 1982, p. 1288: „Proprio in termini prospettici, io credo peraltro che da questa meditazione intorno alle radici cristiane della fede nello spirito europeo – che si caratterizzava storicamente come unità nella diversità.“
- ¹⁸ Lietuvos Respublikos Pagrindiniai Įstatymai. – Vilnius: Saulužė, 2001.
- ¹⁹ Plg. apie Lietuvos Statutą. V. Landsbergis. Vėjantis prarastą laiką // *Dienovidis*, 2000 12 8-21, nr. 29, p. 2.
- ²⁰ L. Pečeliūnienė. Europos Sąjunga geriau už „šventąjį karą“ // *XXI Amžius* (Lietuvių spaudos puslapiuose), Nr. 13, 2002 02 15, p. 8.
- ²¹ A. Maceina. *Asmuo ir istorija. Žmogaus istoriškumo prasmė ir vertė*. – Kaunas, 1992, p. 6, p. 12.
- ²² V. Bražėnas. Lietuva pasaulinės krizės akivaizdoje // *Laisvas laikraštis*, 2007 03 8-22, Nr. 5.
- ²³ Ten pat.
- ²⁴ Ten pat.
- ²⁵ V. Landsbergis. ES neturi europietiškos politikos Rusijos atžvilgiu. Kalba Europos Parlamento mažojoje plenarinėje sesijoje spalio 11 d. // *XXI a. priedas*, Nr. 19, 2006 11 15.
- ²⁶ Ten pat.
- ²⁷ BNS. Latvija nenori „atkimšti“ sienos su Rusija. www.DELFI.lt. 2006 11 25: „Rusija, kontruo-liuojanti daugumą Latvijos tranzito kompanijų, yra suinteresuota, kad Lenkijos ir Lietuvos vežėjams kiltų problemų, o jas sprendami šių šalių vežėjai esminę dalį savo vežimų vykdytų per tranzito verslo požiūriu nestabilią Baltarusiją.“
- ²⁸ Europą skaldo Rusija. www.DELFI.lt 2007 11 08.
- ²⁹ „Blogiausia, kad pati visuomenė neruošiama jokiais visuotinio pasipriešinimo formomis. Atvirkščiai, vyksta laipsniška ideologinė resozvietizacija: nukaltas „riboto valstybingumo“ mitas; Lietuvos kompartija pakelta ant tautinės rezistencinio pjedestalo; Bažnyčia išstumtama kaip aktyvus visuomeninis veiksnys; sovietinė mokykla buvo pati geriausia, ir mums nereikia jokių reformų...“ Cit.: V. Kubilius. Ar ilgai tvers mūsų Nepriklausomybė? // *Dienovidis*, 1995 02 18, nr. 7, p. 2.
- ³⁰ Elta 2007 03 29.
- ³¹ Plg. apie veiklą LNK www.DELFI.lt, 2006 02 17.
- ³² A. Terleckas. Šamokslas prieš Lietuvą, skaitytojų nuomonės apie Prezidento rinkimus? // *Valstiečių laikraštis*, 1997 12 13, nr. 99, p. 8.
- ³³ Didelis nerimas // *Valstiečių laikraštis*, 2000 05 30, nr. 43, p. 5.
- ³⁴ L. Kasčiūnas. Ar Rusija vis dar gali kelti grėsmę posovietinių valstybių saugumui? www.DELFI.lt 2004 02 02. Plg. apie veiklą, G. Visockas. Rusija aktyvina žvalgybinę veiklą, Seimo NSK pirminiko pastabos // *Valstiečių laikraštis*, 2000 01 22, nr. 6, p. 2.
- ³⁵ A. Maceina. *Asmuo ir istorija. Žmogaus istoriškumo prasmė ir vertė*. – Kaunas, 1992, p. 9.